

7 572 34.
- 1939

E 143/18/6.

ÚJSZÖVETSÉGI FÜZETEK

SZERKESZTI ÉS KIADJA : Dr. ERDŐS KÁROLY
EGYETEMI NY. R. TANÁR. DEBRECEN, EGYETEM

6. FÜZET

1939

TARTALOM : Erdős Károly : Átdolgozás vagy revízió. 1—7. — Orosz Árpád :
A Jelenések könyve 38-as revíziójának bírálata. 8—28.

Átdolgozás vagy revízió.

A Brit és Külföldi Bibliatársulat 1908-ban kiadott egy teljes magyar bibliát, amely a címlapja szerint „Az eredeti szöveggel egybevetett és átdolgozott kiadás“. Ugyanez az érdeemes Társulat a mult évben közrebocsátott egy másik szöveget azzal, hogy „1938-ban újonnan átdolgozott kiadás“.

Önként merül fel a kérdés, van-e szükség átdolgozásra az 1908-as (ezentúl így említem : 8-as) kiadás után. Változott-e annyit a nyelvünk, hogy harminc év múlva átdolgozást kapjunk? Ért-e el a tudományos kutatás három évtized alatt olyan eredményeket, amelyeket hitépítés szempontjából nem hagyhatunk figyelmen kívül? Egyik kérdésre sem mondhatunk olyan erős igent, amely parancsolná az „újonnan“ átdolgozást.

Vannak azonban tiszteletreméltó okok arra, hogy a 8-as átdolgozást helyesbítsük a benne fölösen meghagyott *archaizmusok* mellőzésével, a tudományos szövegkritikai eredmények felhasználásával, a *helytelen fordítások* kijavításával, a hely- és személynevek azonos és a szavak egységes *helyesírásával*.

A) Az archaizmusnál az „1938-ban újonnan átdolgozott kiadás“ (ezentúl így említem : 38-as) úgy gondolja a mai nyelvhez való alkalmazkodást, hogy

a) *elhagyja a félmultat*. Ezt nem helyesen teszi. A félmult (praeteritum imperfectum) élő alak nemcsak a székelyeknél, akik jórészt ezzel beszélnek, hanem csonka hazánk több vidékén és a modern irodalmi nyelvünkben is. A félmult elhagyása nemcsak szegényebbé tenné bennünket, hanem nagyon egyhangúvá tenné a biblia ódon zamatú nyelvét. Lássuk ezt a sok közül egy rövid kis példával : Mt 8₂₋₄

a 8-asban :

2. s ímé eljövén egy belpoklos, leborula előtte, mondván : Uram, ha akarod, megtisztíthatasz engem.

3. És kinyujtván kezét, megilleté őt Jézus, mondván : Akarom, tisztulj meg. És azonnal eltisztult annak poklossága.

4. És monda néki Jézus : Meglásd, senkinek se szólj. Hanem eredj, mutasd meg magadat a papnak és vidd fel az ajándékot, amelyet Mózes rendelt, bizonyosságul nékik.

a 38-asban :

2. És íme egy belpoklos odajött, leborult előtte és így szólt : Uram, ha akarod, tisztává tehetsz engem.

3. Erre ő kezét kinyujtvá megérintette őt és így szólt : Akarom, tisztulj meg! És azonnal letisztult annak poklossága.

4. Jézus azt mondta neki : Vigyázz, el ne mondd senkinek, hanem eredj, mutasd meg magadat a papnak és vidd fel nekik bizonyosságul azt az áldozatot, amelyet Mózes rendelt.

A szöveg félmultban úgy hat az emberre, hogy szemtanu írását olvassa, befejezett multtal ugyanaz a szöveg azt a hatást kelti, hogy olyan embert hallgat, aki szemtanutól hallotta az esemény elbeszélését.

A félmult teljes kerülése mellett bizonyosan elnézés, hogy a *lön* szó néhol még felbukkan (Mt 8₂₆ 26₁ Mk 1₉).

b) Igen kerüli a 38-as, különösen az újszövetségi részben a *pedig* szót, holott ez nagyon alkalmas a görög $\delta\epsilon$ metabaton fordítására. Hogy mennyire nem rontja ez a szócska : a fordítás modernségét, mutatja az, hogy minden mellőzés ellenére nem egyszer találkozunk vele az újszövetségben is (Mt 26₆₆ 67 28₁₆ 1 Ko 8₈ 12₁₋₇). Hogy mennyire ellaposítja a stílust a *pedig* elhagyása, a rengeteg példából legyen itt mintául egy : Mt 14₁₈ a 8-asban így kezdődik : Ő pedig monda ; a 38-asban pedig így : Erre ő azt mondta.

c) Kapsoló szóul a 38-as, különösen az ószövetségbe, behozza a *hát* szót. Ebből aztán van sok. Csak éppen összehasonlíthatás végett hivatkozom néhány helyre : 1 Sm 19₂₂ 20₈ 23₂₀₋₂₂ 25₉ 17 2 Sm 4₁₂ 16₁₇ 18₃ 19₉ 18₂₂, ez utóbbi versben két ízben is. A sok *hát* rosszabb hangzásúvá és köznapiassá teszi a fordítást.

d) Kihagyandónak, vagy mellőzhetőnek véli a 38-as az *atyafi* szót is. E helyett a *testvér* szót használja, amely lehet megfelelője a görög $\alpha\delta\epsilon\lambda\phi\acute{o}\varsigma$, a latin *frater*, a német *Bruder*, az angol *brother* szónak. De ha tudjuk, hogy test és vér nem örökölheti a mennyeknek országát (1 Ko 15₅₀), akkor ne hozunk be a keresztyén közösségbe olyan szót, amelyik éppen a test és vér közösségét hangoztatja. Az atyafi szó ősi, tisztos, erőteljes jelentésű szó, amely teljesen megfelel az evangéliom ama tanításának, hogy Krisztus által mindnyájan egy Atyának gyermekei vagyunk. A testvér szó nagyon sokszor nem is használható igazi értelmében, mert szűkebb körű, mint az atyafi, így pl. más értelmet ad Mt 18₃₅ 25₄₀, egészen kirívóan Mt 28₁₀ L 8₂₀ helyeken, ez utóbbiban éppen mint fiútestvérek.

Az angol büszke arra, hogy ki tudta termelni a *gospel* szót az evangéliomra, a *passover*-t a pászkára és kegyeletesen ragaszkodik a többesben az ódon brethren szóhoz: nekünk sem kell szégyenkeznünk, hogy az európai nemzetektől függetlenül megvan a keresztyén közösség kifejezésére az atyafi szavunk épúgy, mint a Αδελφός-ra az Ige, a παρακλητός-ra a szószóló. S ha e két utóbbi megvan a 38-asban, megmaradhat a maga helyén az atyafi szó is. Minden bizonnyal több helyen, mint ahol most olvasható.

B) A fordítás „újjonnan átdolgozás“-ánál nem lehet említés nélkül hagyni, hogy

a) a 38-as *nem javította ki* a 8-asnak nem egy nyilvánvaló hibáját. Lássunk csak egy néhány példát:

1. Mt 2₁₆ a 8-asban: minden gyermeket; a 38-asban: minden kis gyermeket. Helyesen: minden fiú gyermeket.

2. Mt 5₃₆ a 8-asban: egyetlen hajszálat sem tehetsz fehérré vagy feketévé; a 38-asban: egyetlen hajszálat sem tudsz fehérré vagy feketévé tenni. Helyes a régi Károli: nem teremthetsz egy fehér vagy fekete hajszálat.

3. Mt 6₁ a 8-as és 38-as szerint: alamizsnátokat ne osztogassátok. Helyesen a kritikai szöveg megokolt megállapítása szerint: Kegyességeket ne gyakoroljátok.

4. Mt 12₄₀-ben a 8-as cethalat, a 38-as cetet ír, holott Jónás 2₁ nagy halat említ mindkét átdolgozásban.

5. Mt 15₁₁-ben a 8-as: fertőzteti meg, a 38-as szennyezi be; helyesebb: teszi tisztátalanná.

6. Mt 17₂₅-ben a 8-as: igen; a 38-as: de igen. Magyarul: fizeti.

7. Mt 22₃₁-ben a 8-as és 38-as: nem olvastátok-e? Helyesen: nem tudjátok-e?

b) A fordítás *helyesebb* és *magyarosabb* kétségtelenül nem egy helyen, ami a 38-asnak erőssége a 8-assal szemben. Így például

1. Mt 6₂₇ a 8-asban: termetét egy arasszal; helyesen a 38-asban: életét egy arasznyival.

2. Mt 7₂₄ és 26 a 8-asban: valaki; a 38-asban helyesen: mindazt, mindaz.

3. Mt 13₅₂ a 8-asban: éléstárából; a 38-asban helyesen: tárházából.

4. Mt 15₃ a 8-asban: hágjátok át; a 38-asban helyesen: szegitek meg.

5. Mt 20₁₂ a 8-asban: azok az utolsók; a 38-asban helyesen: ezek az utolsók.

e) *Jobban fordít a 38-as*, mint a 8-as (bár ez sem rossz), több helyen így:

1. Mt 2₃ a 8-asban : megháborodék ; a 38-asban : nyugtalan lett.

2. Mt 6₁₃ a 8-asban : kísértetbe ; a 38-asban : kísértésbe.

3. Mt 8₁₀ a 8-asban : Jézus pedig, a mikor ezt hallá, elcsodálkozik ; a 38-asban : Jézus ennek hallatára elcsodálkozott.

d) De viszont sok helyen *rosszabb a 38-as*, mint a 8-as. Például :

1. Mt 5₂₇ a 38-asban : ne légy házasságtörő ; helyesen : ne paráználkodjál. A 38-as a német fordítást követi : Du sollst nicht ehebrechen, ami érthető is, mert a német 2Móz 20₁₄ és 5Móz 5₁₇ ugyanezt írja. De már a magyar ószövetség a 38-asban is Ne paráználkodjál-t ír és haszinte a Mt 6₂₇₋₃₂-ben előfordul a *πρῶσις* is, mindamellett az egész szakasz sokkal inkább követeli a tágabb értelmű ne paráználkodjál parancsolat tartalmát, mint ezt : ne légy házasságtörő.

2. Mt 6₂₃ a 38-asban : ha ellenben hibás a szemed ; helyesen úgy, mint a 8-asban : ha pedig a te szemed gonosz. Más a gonosz szem, más a rossz szem és ismét más a hibás szem.

3. Mt 8₁₄ a 38-asban : ágnak esett ; helyesen a 8-asban : fekszik.

4. Mt 9₁₆ a 38-asban : rosszabb szakadás ; helyesen a 8-asban nagyobb szakadás.

5. Mt 9₁₆-ban a 38-as avult ruhát említ a 8-asban olvasható ócska ruha helyett. Helyes, mert az avult ruhát nehezebb megfoldani, mint az ócskát. De már 9₁₇-ben a 8-as a helyesebb, mert az ő tömlő szakadozik szét, ha bele új bort töltenek, az ócska tömlőkbe (38-as) nem lehet bort tölteni, mert az ócska azt mutatja, hogy nem ép.

C) Vannak a 38-asban *meglepő újítások*, amelyeket elfogadás előtt meg kell vitatni. Ilyen

1. A Zsidókhöz írt levél címe a 38-asban : *A Héberekhez*. Ennek a levélnek a címében Komjáthy (1533) óta századokon át mindig a zsidó szó volt benne. Czeglédy volt az első, aki mindkét fordításában a héber szót használja. De bár első fordítása óta (1924) tizenöt év telt el és ez idő alatt az ő második fordítását nem számítva, öt fordítás jelent meg, ezek közül e tekintetben csak kettő (Masznyik és Hornyánszky) követi, a többi meghagyja a négyszázados elnevezést. Elismerem, hogy sem a régiség, sem a többség (23 fordítás 4-gyel szemben) nem döntő a tudományos helyesség mellett. Éppen azért helyénvalónak tartom annak megemlézését, hogy a magyar szövegnek megfelelő görög eredetiben különböző alakban 200-szor fordul elő a *zsidó* szó és csak 14 ízben a *héber* szó. E tizennégyből is a 38-as csak 9 ízben fordít a *héber* szóval (Ján 5₂ 19₁₃ 17 20 20₁₆ ACs 21₄₀ 22₂ 26₁₄ 2Ko 11₂₂), öt ízben pedig a *zsidó* szóval (ACs 6₁ Fil 3₅ két ízben, Jel 9₁₁ 16₁₆). Figyelembe kell venni azt is, hogy a 14 hely közül

10 helyen világosan a nyelvről van szó s csak négy helyen (2Ko 11₂₂ ACs 6₁ Fil 3₅ két ízben) mint népről, vagy fajról; ezért e négy hely közül a három utolsóban igen helyesen a *zsidó* szóval fordít a 38-as. A fogság utáni időben nem is beszélhetünk másokról, mint a zsidókról; legfeljebb a nyelvre használhatjuk a héber szót úgy, amint Ján 19₂₀-ban a $\rho\omega\mu\alpha\chi\iota\sigma\tau\acute{\iota}$ szót a 38-as igen helyesen így fordítja: latin nyelven, nem pedig: római nyelven. Nincs tehát — a külföldiekhez való szolgálai alkalmazkodáson kívül — semmi oka annak, hogy a valamennyi keresztyén felekezetű magyar bibliafordítások túlnyomó részében századok óta használt *Zsidókhöz* szót a Héberekhez szóval cseréljük ki. De ha már elkövette a 38-as ezt a következetlenséget, akkor sem helyes ennyi cím: A Héberekhez. A görög eredetiben a páli iratok egyikénél sincs ott a levél szó, a 38-as mégis mindenhova helyesen odateszi. Nem vétett volna a hűség ellen, ha itt is oda írta volna. Sokkal helyesebb tehát a 8-asban olvasható cím: A Zsidókhöz írt levél.

b) Szembeszökő újítás az ószövetség 45 helyén a *részeknek, illetve verseknek új beosztása*. Pontosan megnéztük valamennyi helyet, összehasonlítva a masszoréta szöveg, valamint az egyházilag elfogadott világhírű fordítások — Vulgata, revideált Luther, authorized, American standard és az átdolgozott Káldi—beosztásával. És meglepetéssel tapasztaltuk, hogy a masszoréta beosztással egyezőnek mondható ugyan az új számozás, de viszont a fentírt egyházi bibliák közül még a revideált Luther fordítással sem azonegy (négy eltérés), a többitől pedig jórészt különböző. Úgy gondolom, nem tévedek, ha azt mondom, hogy a biblia több, mint ezer fordításából nincs egyetlenegy sem, amelyiknek a beosztása éppenolyan, mint a 38-asé.

Mire való volt akkor a változtatás? Nem lehet rá más felelet, mint a héber szöveg beosztásához való alkalmazkodás végett. De hiszen, aki a héber bibliát kezébe veszi, annak tudnia kell annyit a nyelvből, hogy eltérő beosztás esetén utána tud keresni a megfelelő helynek. De ha ezt a tudományos beosztást a könnyítés céljából nem helytelenítem is, rosszallom azt, hogy az új beosztás van vastag számokkal nyomva (tehát e szerint keres az olvasó), a régi beosztás pedig zárójelbe tett vékony számokkal, ezért tehát tévútra jut a buzgó bibliás lélek. Megfordítva kellene nyomni: a régi beosztást fekete vastag számokkal, a masszoréta beosztást zárójelbe tett vékony számokkal. A régi versbeosztás meghagyása nem vét a tekintély ellen, mert a masszoréta beosztás is emberi.

Eltérő versszámozások az Újszövetségben is vannak, így pl. a 38-asban Mt 10₂₀ = a 8-asban Mt 10_{10b} 20, a Jn 1₃₈ = 1₃₈₋₃₉, az 1P 2_{8a} = 1P 2_{7b}, a Jel 13_{1a} = 12₁₈. Ez a számváltoztatás azért veszedelmesebb, mint az ószövetségben, mert semmi külső

jelzése nincs és nem egyszer a görög szövegre sem támaszkodhatik.

c) Újság hatását kelti a *szöveg folytatólagos szedése*. Ennél azonban figyelmesnek kell lenni, mert a számozásnál könnyen lehet hiba. Így pl. a számozásnál nincs meg Mt 13₅, L 5₂₆ 6₁₅, Jn 1₅₁, ACs 20₅, Jel 12₁₄ 18₁₈ 22₅ jelzés. Megtévesztőbbek azok a sajtóhibák, amikor Mk 1₂₅ helyett 20₁, Jn 14₁₉ helyett 10₁, R 4₁₄ helyett 41₁, 1Ko 10₂₂ h. 27₁, Jel 5₃ h. 5₁, 20₉ h. 5₁ van nyomtatva. Zavaró az, hogy ACs 8₂₄ számmal két verset is találunk egymás után, Zsi 11₂₀ után pedig kimaradt a 20. vers szövege és a 21. vers száma.

d) Feltűnő a vizsolyi bibliában megvolt, de a hanai biblia óta dőlt betűs szedéssel helyettesített *zárójelek* (l. pl. Mk 5₈ 9₄₄ 46 13₁₄ L 1₇₀ stb.) behozatala, valamint az eddig csaknem teljesen mellőzött, most pedig a 38-asban ugyancsak meghonosított *idézőjelek* (l. pl. ACs 15₂₃₋₂₉ 17₂₈ 23₂₆₋₃₀ R 9₇ 13₉ stb.). Nagyon meg kell gondolni, hogy az elfogadandó új szövegben legyen-e helye ezeknek az írásjeleknek s ha igen, milyen mértékig. A 38-asban a használatuk nem egységes.

e) Nem tartom helyénvalóknak az *áhitatot rontó szavak* használatát. Ilyen pl. 2Sm 17₂₅: viszonya volt; Zso 11₂: lődözzenek; Zso 144₁₂: sarokszobrok (szobrokról a zsidóknál nem lehet beszélni); Mt 5₂₈: bujavággal; ACs 19₄₀: csődület; 1Ko 6₉: kéjenc.

D) *A magyar nyelv helyessége* végett külön kellene megvizsgálni az egész fordítást. Azt gondolom, hogy e vizsgálatnál

a) *helyesbítenék* az ilyen és ehhez hasonló mondatokat és szavakat

1. anélkül, hogy (ohne dasz) Bir 12₁, Zak 11₅.
2. Szűköt látok-e örültekben 1Sm 21₁₆.
3. Nábót halálra van kövezve 1Ki 21₁₄.
4. és pedig (und zwar) Préd 9₁, Ez 48₁.
5. egy látomást láttam ACs 11₅.
6. egy hangot hallottam ACs 11₇.
7. ti fel vagytok fuvalkodva 1Ko 5₂.
8. a mi páskabárányunk is meg van ölvé már 1Ko 5₇.
9. drága áron vagytok megvéve 1Ko 6₂₀.
10. Isten nem enged gúnyt üzni magából G 6₇.
11. behódolt 2P 2₁₉.
12. vegyél Jel 3₁₈.

Hogy ezek közül egyiket-másikat megtaláljuk a 8-asban is, nem lehet mentsége az újonnan átdolgozásnak.

b) Meg kell gondolni *a magyarosságban a következetességet*.

1. Ha jó 2Sm 16₁₈-ban izraeliták, 2 Sm 4₂ 16₁₁-ben ben-

jáminita, miért van Bir 12₆-ban efraimiak, amikor az előző versben olvasható az efraimita szó?

2. Ha használja a sokaság Mt 15₃₅, a tömeg Mt 15₃₉, a csődület ACs 19₄₀ szavakat, meg kellene különböztetnie a körülményeket, hol lehet beszélni egyikről, hol a másiktól?

3. Nagyon helyes az idő- és hosszmértékeknek mai, vagy szemléltető nyelven való fordítása : könyök Ezék 48₈ Ján 21₈ Jel 21₁₇; déli tizenkét óra Mt 27₄₅. De akkor miért jön a 8-as szemléltető *futamatnyi* magyar szava helyett a 38-asba a *stádium* (L 24₁₃)? És miért nem lehet felcserélni magyar mértékre a bátus L 16₆, kórus L 16₇ és metréta szavakat Jn 2₆?

4. Következetesnek kell lenni az *idegen nevek átírásánál* is. Nem helyén való tehát, hogy Mánoah Bir 13₂-ben az, aki Manoah Bir 16₃₁-ben. Akhája ACs 18₁₂-ben az, ami Akája ACs 18₂₇-ben. Priscilla ACs 18₁-ben, Priszka 1Ko 16₁₉-ben. Szíria 1Kí 22₃₁ Sirakuza ACs 28₁₂.

5. Következetesnek kell lenni a *helyesírásban* is, amelynek az akadémiái helyesírással kell egyeznie. Ezt már sokan méltán megemlítették a 38-asról. Ezért csak azt hozom fel például, hogy az *úgyhogy* szó legalább háromféleképpen látható, ú. m. : úgy hogy Bir 12₅, úgy, hogy Jer 11₁₆ 1 Ko 1₇, úgyhogy Mt 27₁₄. Mind a háromféle bőven található. A 38-as helyesírása sem nem következetes, sem nem szabályszerű.

E) Az egyes *szakaszok címei* nem tartoznak a szentírás szövegéhez, de azért mégsem közömbösek olyan könyvben, amelynek sarkán és első lapján azt olvassuk, hogy Szent Biblia.

Feltűnő tehát, amikor 2Sm 17 előtt a címben ezt olvassuk : „Akhítófel *ravasz* tanácsa meghiusul“, a szentírás pedig 2Sm 17₁₄-ben azt mondja e tanácsról, hogy „az jó volt“. Nem vehető komoly címnek Ezék 17 előtt ez : „*Találós mese* Dávid családjának jelenéről és jövőjéről.“

Nem magyaros Jn 6 előtt : Jézus ötezer embert *kielégít*. Rossz magyarsággal is azt elégitjük ki, akinek tartozunk, pl. a hitelezőt. Nem helyes cím ACs 20 előtt : Pál *bejárja* a hívőket. Helyeket, tájakat bejárunk, de embereket soha. 1Ko 1₁₈ előtt „A kereszt jelentősége“ túlzott; jobb, ha ez lenne : A keresztihal jelentősége, vagy A keresztfáról szóló történet jelentősége.

A 38-as átdolgozáson még nagyon sok hívő magyarnak kell tudományosan és áldozatosan munkálkodni, míg az elér oda, hogy felválthatja az 1908. évi revíziót.

Erdős Károly.

A Jelenések könyve 38-as revíziójának bírálata.*

Károli Gáspár, „az istenes vén ember“ bibliafordítása rendkívüli hatást tett a magyar hitéletre és irodalmi nyelvre. Évszázadok hívő lelkeit vezette el Istenhez. Ez a fordítás a magyar nyelv egyik legnagyobb ténye volt. De Károli Gáspár nyelvének magyarossága, népies fordulatokban való gazdagsága, erőteljessége kétségtelenül iránytmutató elveket adott a későbbi bibliafordításokra vonatkozólag is. Maga a fordítás, nyelvét tekintve, részben elavult, de azok az elvek, amelyeket a fordítással kapcsolatban érvényesített, maradandóak.

Ezeket az elveket alkalmazta Szenci Molnár Albert is az első revízióban, amely több revízió után még háromszáz évig volt használatban.

A nagy fordulat a Károli-fordítás történetében az 1908-as revízió. Minden elismerést megérdemelnek azok a férfiak, akik ezt a nagy munkát elvégezték. Kétségtelen tény azonban, hogy munkájuk nem volt olyan időtálló, mint a Károli—Szenci szöveg, mert íme harminc esztendő múlva újra itt a revízió szükségessége. Ez a szükség hívta létre a 38-as revíziót. Megjelent 1938-ban.

Szempontok bírálatunknál: *A fordítás hűsége a Nestle-féle kritikai szöveghez, a magyarosság, az archaizmus figyelembevétele, a helyesírás, a más fordításokkal való összehasonlítás, korszerűség.*

Sokkal jobban szerettük volna, ha új, önálló fordítást kaptunk volna, nem pedig revíziót, mert a revízió sok hibát megtart a múltból s nem a tudományosság, hanem a megszokottság dönt a megszövegezésnél. Nagy hibája a revíziónak a következetlenség. Az igealakok átírásával, egyes szavak kicserélésével meggyengíti az eredeti fordítás erejét. Hangsúlyozzuk, hogy korszerű fordítás csak az lehet, amelyet nem köt meg semmi külső körülmény, vagy előbbi mű. Már pedig, *ha revíziót adunk, abban ott van tudatalattilag is a revideálandó mű gondolkozása, szelleme.* Így ebben a revízióban is szembeötlő a XVI—XVII. századforduló gondolkozása, beszélő formája.

*

Cím: Ἐποκάλυψις Ἰωάννου. Fordítása: „János jelenései“. Ennek a fordításnak különféle hibái vannak: Nem fordítja le hűen, mert az ἀποκάλυψις szó egyes számban van, tehát nem

* A Szatmári egyházmegye lelkészegyesületének 1939. évi július 6-án tartott gyűlésén bemutatott dolgozat.

fordítható többes számmal. Egyes számmal fordít Luther is: „Die Offenbarung des Johannes“. Érdekes megfigyelnünk azt, hogy a magyar fordítások arra törekszenek, hogy címet adjanak a Jelenések könyvének és kevésbé törekszenek arra, hogy az eredeti címet fordítsák le. Rev. Káldi: „Szent János Apostol Jelenéseinek Könyve“. 38-as: „János Apostolnak mennyei jelenésekről való könyve“. Czeglédy2: „János mennyei jelenései“. Kecskeméthy: „Szent Jánosnak mennyei jelenésekről való könyve“.

A Luther-fordítás a görög szöveget adja vissza. A 38-as igyekszik az eredeti szöveget fordítani, de ez is mintegy összefoglaló címet akar adni magyar nyelven. Az bizonyos, hogy az ἀποκάλυψις névszó jelképes értelemben használt kifejezés, ugyanezt a szót használja Jézussal kapcsolatban is: ἀποκάλυψις Ἰωάννου és ἀποκάλυψις Ἰησοῦ Χριστοῦ.

1. A címirattal ellentében ez azt juttatja kifejezésre, hogy az ebben a könyvben foglalt kijelentések az Úr Jézus Krisztuséi. A 38-as pedig azt mondja, hogy a „János jelenései“. Ennek a különbségnek a tudata nyilvánvaló ebben a fordításban és a többi magyar fordításban is, amennyiben az ἀποκάλυψις szót Jánossal kapcsolatban „jelenésnek“, Krisztussal kapcsolatban „kijelentés“-nek, „kinyilatkoztatás“-nak (Rev. Káldi) fordítják. Ez nem probléma a Rev. Luther-fordításban, amennyiben mind a két vonatkozásban ugyanazzal a szóval adja vissza. (Die Offenbarung des Johannes, — Dies ist die Offenbarung Jesu Christi.) A probléma a magyarban a nyelv elégtelensége miatt van, éppen ezért ezt körülírással kell megoldanunk. Ajánlhatjuk a 8-as revízió eme körülírását: „János apostolnak mennyei jelenésekről való könyve“. Ez a cím azt akarja kifejezésre juttatni, hogy János feltárja, nyilvánosságra hozza azt, amit Jézus Krisztus öneki megjelentett.

Még két cím lehetséges: 1. „János látomása“. (Masznyik fordításában többes számban.) De ennek két hibája van: a látomás nem azonos az ἀποκάλυψις-szel, másrészt ellentétbe kerülne a megszokott elnevezéssel; viszont azonban e címben benne van az, hogy János látja, amit Jézus kijelent.

2. „Jelenések könyve“. Nem a cím fordítása, de általánosan használatos. Ha az Apokalypszisre hivatkozunk, mindig a „Jelenések könyve“ elnevezést használjuk. Tehát ezt ajánljuk.

1.3. „akik csak hallják a próféta beszédeit“ . . . οἱ ἀκούοντες τοὺς λόγους τῆς προφητείας“. — προφητεία szótári jelentése jövendőmondás, jövendölés, prófétálás. Ezt a szöveget tehát nem lehet így fordítani: „a próféta beszédeit“, mivel a szövegben a hangsúly nem a prófétán, hanem a prófétáláson van. A 38-as az eredeti szöveggel ellentétben kiemeli a próféta személyét, holott az eredeti szöveg a próféta beszédét emeli ki, maga a próféta

hátterben marad. Helyesen fordít a 8-as: „a prófétálásnak beszédeit“. Kecskeméthy: „a prófécia beszédeit“. Czegléd2: „a prófécia beszédeit“. Rev. Káldi: „ennek a jövendülésnek ígét“. Rev. Luther: „... die Worte der Weissagung“. Helyesnek tartanók tehát, ha a 38-as ebben a tekintetben alkalmazkodnék az eredeti jelentéshez.

14. „Az Ázsiában lévő...“, egyszerűbben és helyesebben „ázsiai“.

15. „ὁ ἀρχων τῶν βασιλείων τῆς γῆς“ Ezzel az első mondat, amely a 4. versnél kezdődik, befejeződött. Innen most már egészen új áldás következik, amelyik nem a gyülekezetre, hanem *Krisztusra irányul*. Ezt Nestle azzal juttatja kifejezésre, hogy az 5b-t új mondatként nagy betűvel kezdi: Τῷ ἀγαπῶντι. Ennek megfelelően fordít: 8-as, Kecskeméthy, Rev. Luther, Czegléd2. Rev. Káldi és a 38-as az 5a-t és 5b-t a Vulgatát követve nem választja el ponttal egymástól, nem figyelmeztvén a logikai és értelmi összetartozandóságra.

16. „καὶ ἐποίησεν ἡμᾶς βασιλεῖν“. A 38-as így fordítja: „Aki minket királyokká tett“. βασιλεία királyságot jelent. Kétségtelen, hogy vannak kódexek, amelyek βασιλεῖς-t írnak. Nestle szövege azonban βασιλεία mellett foglalt állást. Fordításaink megoszlanak: Régi Károli, 8-as és Kecskeméthy: „és tett minket királyokká“. Rev. Luther: „und hat uns zu Königen gemacht“. Ezek tehát a βασιλεῖς mellett döntenek. Czegléd2 és Rev. Káldi „királyság“-nak fordítja. Ajánljuk a βασιλεία-hoz való ragaszkodást. Ebben az esetben az jut kifejezésre, hogy Isten választottai: Isten királysága, azaz az Ő uralkodói akaratának terrenuma. Ez is Isten munkája. Viszont a βασιλεῖς az embert emeli fel, az egyént. Itt pedig erről nem lehet szó.

18. A Nestle-szöveg így hangzik: „ἐγὼ εἰμι τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὦ, λέγει κύριος ὁ Θεός, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὁ παντοκράτωρ.“ A 38-as tehát nem a Nestle-szöveget fordítja, hanem variáns olvasási módot fogad el. *Nem helytelen*, mert laikus olvasónak megmagyarázza az α és ω jelentését.

19. „διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ.“ Helyesebben fordítja, mint a 8-as, Czegléd2, Rev. Káldi, Kecskeméthy.

110. A σάλπιγξ szótári jelentése trombita, kürt, harsona, tárogató. Revizor harsonával fordítja. Rev. Káldi szintén. Kétségtelenül ünnepélyes szó, de ennek a szónak a szemléletessége elvész népünk előtt, mert életéhez nem kapcsolódik. Ajánlhatók a kürt vagy trombita szót, hiszen a 38-as is a 4₁ és 8₂-ben trombitának fordítja. Gárdonyi is helyteleníti a „harsona“ szót. Ezeket mondja róla: „Ez is olyan jó szó, mint volna puska helyett puffana, gyújtó helyett csesszene, nagybőgő helyett brugana. A kálvinisták az újkiadású bibliájokba mindenütt belejavították a trombita helyett. Igaz, hogy Tárkányi is meg-

cselekedte. Még dicsekszik is vele az Akadémia előtt (1868), hogy Mózes II. könyve 19. részében Káldinak ezt a kifejezését : trombita harsogni kezd, így fordította : harsona megszólal. A trombita ha tán nem is Ázsiából hozott szavunk (állítólag latin triumphusból eredt), de világszerte minden művelt nemzetnek a szótárában megvan, s mink már a legrégebb kódexeinkben is megtaláljuk. Tehát épp oly magyar szó, mint a ház, piac, bojtar, kalamáris, tenta, tábla, pap s más ótalján szavak“. (Gárdonyi G. : „Magyarul így!“ Bp. 1938. 143. l.)

1₁₁a. Nincs meg a Nestle-szövegben. Glosszának kell tekintenünk. Fordítását semmi sem indokolja, hacsak nem a Régi Károli és a 8-as.

U. o. „Amit látsz, írd könyvvé“. „Ο βλέπεις γράψον εις βιβλίον.“ A fordítás nem helyes, mert belőle az tűnik ki, mintha az volna a cél, hogy az apostol könyvet írjon. A hangsúlyt eltolja arról a lényegről, ami a cél itt, az ugyanis, hogy amit Krisztus megjelent, az feljegyeztessék. Rev. Káldi : „Amit látsz írd könyvbe“, 8-as : „Amit látsz, írd meg könyvben“. Czeglédy 2 : „Amit látsz, írd könyvtekerésre“. Kecskeméthy : „Amit látsz, írd könyvbe“. Rev. Luther : „Was du siehest, das schreibe in ein Buch“. De nemcsak eltért az eredeti értelemről a fordító, hanem nehézsé is tette a szöveget.

1₁₂. Helyesebben fordít, mint a 8-as, mint a Rev. Káldi, mint Kecskeméthy, Régi Károli, Rev. Luther. Kétségtelen, hogy a Czeglédy2 fordítását fogadta el. Természetesen a régi képzet szerint a beszéd egyenlő a beszélővel.

1₁₆b. „και εκ του στόματος αυτού ρομφαία διατομος οξεία εκπορευομένη“. Az állítmányt a 38-as így adja vissza : „nyult ki“. Két hibája van : 1. Olyan szóval fordítja az állítmányt, ami annak nem jelentése. 2. Passzíve határozza meg a kardot, amely kétélű és harcolásra való. A többi fordítás aktivitást visz bele a fordításba, amikor így szövegezi : „jött ki“. Leghelyesebbnek találjuk azonban a Régi Károli-fordítást, amely szerint „kétélű hegyes tőr származik vala ki“. A kétélű éles kard kétségtelenül az evangéliomot, az Ígét jelenti s ez nem passzív valóság, hanem aktív hatalom s mint ilyen az Úr Jézus Krisztustól származik.

1₁₈. „και εγω τας κλεις του θανάτου και του ζδου“. Így fordít a 38-as : „És birtokomban vannak az Alvilágnak és a Halálnak kulcsai“. A sorrendben a Régi Károlihoz, 8-ashoz és a Rev. Lutherhez ragaszkodik. Ezt a sorrendet fogadja el Kecskeméthy is. A görög szöveg azonban először a halált mondja, azután az alvilágot. Így logikus. Szabatosan fordít Czeglédy2 és Rev. Káldi.

1₁₉. Az οὖν szócskát nem fordítja.

2₂. „και ἐπειρασας τούς...“ Ἐπειρασας a πειράζω igéből. Aoristos, tehát befejezett cselekvést jelöl. Revizor jelen idővel

fordítja. Czeglédy 2, 8-as, Rev. Káldi, Kecskeméthy, Régi Károli, Rev. Luther mult idővel fordít az eredeti szövegnek megfelelően. Ajánljuk itt is a mult időt, annál is inkább, mert a vers utolsó megállapítását, „καὶ εὖρες αὐτοὺς ψευδεῖς“, mult idővel fordítja. A kettő annyira együvé tartozik, hogy logikátlanság lenne az idői ellentétet felállítani.

2₃. A 38-as fordítása nem ragaszkodik a Nestle-féle szöveghez. Csak Czeglédy2 és Rev. Káldi fordít Nestle szerint. A Régi Károli, 8-as, Kecskeméthy, Rev. Luther és a 38-as itt ezt a szöveget fogadja el: „καὶ ἐβάστασας, καὶ ὑπομένην ἔχεις, καὶ διὰ τὸ ὄνομά μου κερκίπικας καὶ οὐ κέρμηκας“. Mintha ez a szöveg teljesebb és logikusabb lenne! De a Nestle-szöveg sem rossz.

2₅. „μνημόνευε οὖν πῶθεν πέπτωκας“. 38-as: „Emlékezzél rá, honnét estél ki“... 8-as: „Emlékezzél meg azért, honnét estél ki“. Kecskeméthy: „Emlékezzél meg tehát, honnét estél ki“. Régi Károli: „Emlékezzél meg azért, honnét estél ki“. Rev. Káldi: „Emlékezzél meg tehát, honnét estél ki“. Vagyis ez a fordítás a legelterjedtebb. De nem jó, mert a legtöbb emberben, különösen falun, helytelen, drasztikus képzetet teremt, ami nem előnyös a Szentírás méltóságával kapcsolatban. Ez a kifejezés: „estél ki“, durva káromkodásokban gyakran kifejezésre jut. Figyelemmel van erre Czeglédy2, amikor így fordít: „Gondold meg hát, honnét buktál le...“ Ez nagyon helyes és jó fordítás, ezért ajánljuk.

Az οὖν szócskát itt sem fordítja, amit nem helyeselünk.

A 2_{7a}-t, 2_{17a}-t, 2₂₉-t, 3₆-t, 3_{13a}-t, 3₂₂-t nagyon ügyesen, világosan, méltó módon fordítja a 38-as.

2₉ és 1₃-ban a Régi Károlinak és a 8-as revízióknak megfelelően fordítja az οἷδα τὰ ἔργα σου variánst. Bár a Nestle-szövegben nincs, nem kifogásolható.

2_{21b}. „Καὶ οὐ θέλει μετανοῆσαι ἐκ τῆς πορνείας αὐτῆς“ fordítása helytelen. Így fordítja: „de nem tért meg...“ Luthert fordította és a Régi Károlihoz, valamint a 8-ashoz ragaszkodott. Így fordít még Kecskeméthy is. Kétségtelen, hogy van szöveg, amelyik μετανοήσῃ-t ír, de Nestle az előbbi szöveget fogadja el. Helytállóbb is. Helyeseljük a Czeglédy2 fordítását: „de ő nem akar megtérni paráznaságából“.

2_{23c}. nem „mindegyikötöknek megfizetek tetteik szerint“, hanem „mindegyikötöknek megfizetek tetteitek szerint“.

3₂. nem „Isten előtt“, hanem „az én Istenem előtt“.

3_{4a}. „ἀλλὰ ἔχεις ὀλίγα ὀνόματα ἐν Σάρδεσιν...“ Háromféle fordítást használnak vele kapcsolatban: 1. Régi Károli: „Mindazáltal vagynak Sárdisban, egynéhány emberek...“

2. 8-as: „De van Sárdisban egy kevés, neved“. Kecskeméthy: „Van egy kevés neved Sárdisban is“. Czeglédy2: „Ám van Sárdesben néhány neved“. Rev. Luther: „Aber du hast

etliche Namen zu Sardes“. Rev. Káldi : „De van néhány neved Szárdesben“.

3. 38-as : „De van Sárdesben néhány emberem“.

Kétségtelenül a 38-as fordítása a legrosszabb, mert önkényesen olyan értelmet ad a görög szövegnek, ami annak nem jelentése. A birtokos nem Isten, hanem a „gyülekezet angyala“.

Jobb, de nem kielégítő a Régi Károli, mert nem érzékelteti a fordításban azt, hogy annak a néhány embernek a tisztaságban való megmaradása összefüggésben van a gyülekezet angyalának pásztori munkájával. A hét körlevél jellemző tulajdonsága az (2—3. r.), hogy előadja a „gyülekezet angyalá“-nak (apostolának, lelkipásztorának) hibáját, megítéltetését, ugyanakkor érdemeit is. Így Isten szent Ígéje hibául rója fel itt is, ami az 1—2. versben van, a 3. versben figyelmezteti az ítéletre, a 4. versben elismeri, hogy néhány ember van, aki az ő pásztori gondjáról bizonyosságot tehet. Az 5. vers az ígéretet foglalja magában.

A legjobb tehát a 2. alatt felsorolt néhány fordítás. Ezekben kissé nehézkes az, hogy emberek helyett „kevés nevet“ mond, de világos előttünk a szöveg, ha meggondoljuk, hogy az antik gondolkozás szerint a név azonos annak viselőjével. Tehát a név az ember lényege. „Οτι ὄνομα ἐχεις ὅτι ζῆς, καὶ νεκρὸς εἶ.“
3₁. Amint ez neve a gyülekezet angyalának, épúgy neve az a néhány lélek, aki az ő pásztori gondja folytán megmaradt tisztának. Ajánljuk tehát a szövegű fordítást. V. ö. L 12_{35—48}.

3₅-ben a ὄρωσ-^t nem fordítja, pedig nagyon fontos. Ez kapcsolja össze az ₅-öt, a ₄-gyel.

3₇. „aki amit felnyit, senki be ne zárja“. Nem helyes, mert a „be“ igekötőnek nem a „fel“ az ellentéte. Ha a „fel“ igekötőt használjuk, az ellentét kifejezéséül a „le“ igekötőt kell használnunk. Tehát így : „aki, amit felnyit, senki le nem zárja“. Az kétségtelen, hogy az ἀνοίγνυμι szótári jelentése fölnyit, föltár, de nem feltétlenül fontos ez a jelentés, hiszen ugyanakkor a magyarban ennek a megfelelője a „kinyit“, aminthogy ugyanabban a versben a 38-as az ἀνοίγνυμι-t „kinyit“-tal fordítja, így : „amit bezár, senki ki nem nyitja“. A magyar nyelv természete a „ki-be“ kötőszó ellentéte mellett dönt.

3₁₁. „idő“-t fordít, holott a Nestle-szövegben nincs. Igaz, hogy egyes kódexekben előfordul.

3₁₈ és 4₁₁-ben nem „vegyél“, hanem „végy“.

3₁₉. Ha az „ἐγώ“-t fordítaná, mennyi melegséget kölcsönözne ennek a versnek! Így azonban rideg megállapítás marad.

3₂₀. ἀνοίξῃ τὴν θύραν 38-as szerint „ajtót nyit“, jobb ez : „megnyitja“ vagy „kinyitja az ajtót“.

3₂₂ „Hallja meg“ után vonást kell tenni.

5₅. „ἡ ῥίζα Δαυιδ“. 38-as, Czeglédy 2, Rev. Káldi „Dávid

sarjadéka fordítást alkalmazza. A 8-as, Régi Károli, Kecskeméthy: „Dávid gyökere“ kifejezéssel fordítja. Ide csatlakozik Rev. Luther is: „Die Wurzel Davids“. Ρίζα szótári jelentése gyökér, tő, gyök. A helyes fordítás tehát: „Dávid gyökere“. Ez nem lehetetlen, ha meggondoljuk Zsolt 110₁. versét, amelyre Jézus is hivatkozik L 20_{41—44}-ben. V. ö. még Jel 22_{16b}, ahol a ρίζα-t a 38-as is „gyökér“ szóval fordítja.

5₆. A 38-as „ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου“⁶-t nem fordítja, pedig a Nestle-szöveg közli. A Nestle-szövegnek megfelelően fordít a 8-as, Régi Károli, Czeglédy2, Kecskeméthy, Rev. Káldi, Rev. Luther.

5₁₀. „καὶ ἐποίησας αὐτοὺς τῷ Θεῷ ἡμῶν βασιλείαν καὶ ἱερεῖς“. Helyes szövegmódosítást fogad el a 38-as (αὐτοὺς helyett ἡμᾶς-t), de nem „királysággá és papsággá“, hanem „királysággá és papokká“ tett Isten.

A βασιλεύουσιν helyett nagyon jó a βασιλεύομεν.

5₁₄-ben nagyon helyes ez a variáns: „προσκύνησαν ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων“.

6₁. Legszemlétebben a Régi Károli és Kecskeméthy fordítja. Nem a Nestle-szöveghez csatlakozik. Variáns szöveget fogad el. Nem kifogásolható, bár helyeselni sem lehet. A βλέπε hiányzik a Nestle-szövegből. Nem fordítja Czeglédy2 és Rev. Luther. Ugyanezt jegyezzük meg még a 6_{3 5 7} verseknél.

6_{2b}. „... νικῶν καὶ ἵνα νικήσῃ“. Rev. Káldi: „diadalmasan kivonula, hogy győzzön“. Régi Károli: „... mint diadalmas és hogy azután is diadalmat venne“. Rev. Luther: „... sieghaft und dass er siegte“. Czeglédy2: „... diadalmasan és hogy győzzön“. 8-as: „... győzve és hogy győzzön“. Kecskeméthy: „... győzelemről győzelemre“. Kecskeméthy és a Régi Károli a legjobb.

6₁₂. Legjobb a Czeglédy2, bár kétségtelen, hogy a 38-as igyekszik átvenni az ő szövegezését.

7₉. ἔθνος nem fordítható „faj“-jal?

7_{13a}. Helyesebb a Régi Károli és a Kecskeméthy-féle fordítás, ill. revízió.

7₁₅. „ἡμέρας καὶ νυκτός“ a 38-as ezt a sorrendet megfordítja. Mentsége, hogy a magyar szólásmód „éjjel-nappal“-t használ.

7_{17b}. „ὀδηγήσει αὐτοὺς ἐπὶ ζωῆς πηγᾶς ὕδατων“. Fordításaink Luther fordítását követik. Rev. Luther: „... leiten zu den lebendigen Wasserbrunnen“. Régi Károli: „a vizeknek élő forrásaira viszi őket“. 8-as: „a vizeknek élő forrásaira viszi őket“. Czeglédy2: „majd elvezeti őket a vizek élő forrásaihoz“. Kecskeméthy: „... élő vizek forrásaira vezeti őket“. Ez a fordítás azért van, mert ezt a variánst fogadják el: „ἐπὶ ζωῆς πηγᾶς ὕδατων“. Eszerint a fordítás helyes. De alapszövegül a variáns nem fogadható el. Helyesen teszi Nestle, amikor nem csatlakozik

ehhez a szöveghez. Nestle itt nem ζω ígét, hanem a ζωή főnevet fogadja el. Szerintem helyesen, hiszen a Jel könyve az „élet víz“-éről beszél, nem pedig „élő víz“-ről. Világos ez 21₆-ból és 22₁₇-ből. A Nestle-szöveg fordítása ez: „elvezeti őket az élet vizeinek forrásaihoz“. Ez az egyetlen helyes értelem. Amit Jn 7₃₈-ban olvasunk, az egészen más dolog. De itt ez az egyetlen elfogadható fordítás. Így fordít Masznyik és Rev. Káldi is.

8₁₂-ben a ἵνα nem „úgy hogy“, hanem „hogy“. Jobban megfelel az eredetinek is, a szövegösszefüggésnek is.

8₁₃. ἐνδὲς ἀέτοῦ πετομένου“ helyett „ἐνδὲς ἀγγέλου πετομένου“ variánsot olvas a 38-as, 8-as, Rev. Luther, Kecskeméthy, Régi Károli. Czeglédy 2 és a Rev. Káldi a Nestle-szöveg szerint fordít. A variáns olvasása nem helytelen, bár nem föltétlenül szükséges, különösen, ha kellő figyelemben részesítjük 19₁₇-t.

9₅. „Megadatott nekik, hogy ne öljék meg ugyan őket, hanem kínozzák öt hónapon át“. A hanem kötőszó helyett jobb a „de“.

A 9_{5a}-t egyébként leghelyesebben Kecskeméthy fordítja: „és feladatuk volt nekik...“ A többi fordítás, Régi Károli: „És adaték azoknak“. Czeglédy 2: „S megadatott nekik“. Rev. Káldi: „és megadaték nekik“. 8-as: „És adaték azoknak“. Rev. Luther: „Und es ward ihnen gegeben“.

9_{14b}. Nem „oldozd fel“, hanem „oldd el“.

9₁₅. Nem „feloldozta“, hanem „eloldotta“.

9₁₃. Nem „négy szarvából“, hanem „négy szarvától“, vagy „négy szarva közül“.

9₁₇. Nem „kéngőz“, hanem „kéngáz“.

9₁₉. „ἔχουσαι κεφαλάς, καὶ ἐν αὐταῖς ἀδικοῦσιν“ többes számban van. Tehát nem „fejük“, hanem „fejeik“ vannak és azokkal...“ Ez nem lehetetlen, hiszen itt az apokalyptika területén vagyunk.

9₂₁. A fordításból kimaradt „ἐκ τῶν φαρμακίων“, pedig a kódexekben benne van, Nestle is közli. A többi fordítás sem hagyja el.

10₁. „ἀλλοὺν ἀγγέλου ἰσχυρὸν καταβαίνοντα“. Fordításaink: Régi Károli, Kecskeméthy, Rev. Káldi, 8-as, 38-as Luther fordításának megfelelően καταβαίνοντα-t infinitivusszal adják vissza s így folyó cselekvéssel fordítják. Már pedig itt befejezett ténnyel van dolgunk s a Czeglédy 2-t kell helyeselnünk, amely nagyszerűen rögzíti meg a fészallás tényét, amikor is kiérezzük szövegéből, hogy a cselekvés abban a pillanatban fejeződött be: „amint az égből leszállt“.

10₃. Az egész vers fordítása helyett jobb Czeglédy 2 fordítása.

10₅. A 38-asból kimaradt τὴν χειρὰ jelzője τὴν δεξιάν. Helyes fordítás ez: „az ő jobb kezét“.

10₉. Nem „a szívedben“, hanem „ἐν τῷ στόματι σου“ „a te szádban“.

10₁₀. és 2₁₆. v. Nem „szájamban“, hanem „számban“.

11₁. A 38-as „καὶ ὁ ἀγγελος εἰσπῆκει, λέγων“... variánst fogadja el. Nestle csak jegyzetként közli. A variáns fordítása nem helytelen, de szükségtelen. Benne van a Régi Károliban és a 8-asban is.

11₃. προφητεύουσιν 38-as : „prédikáljanak“. Lehet-e azonosítani a prófétálást a prédikálással? Én nem azonosítanám.

11₄. Czeglédy2 jobb, világosabb, érthetőbb. Nestle ἐνώπιον τοῦ κυρίου τῆς γῆς-t ír. Tehát egyedül helyes fordítás : „a föld Ura előtt“. Így fordít Rev. Luther, Czeglédy2, Rev. Káldi. Nem látjuk indokolva a variáns szöveget.

11₈. πνευματικῶς 38-as így fordítja : „szellemileg“. Ugyanígy fordít Rev. Káldi is. De Régi Károli, 8-as, Kecskeméthy, Czeglédy2, Rev. Luther „lélekszerint“, „lélekben mondva“, „lélek szerint“, „lelkiképen“, „geistlich“ fordítja. „Szellemileg“ nem azonos πνευματικῶς-szal. „A szellemileg“ a ratióval, az emberi érzéki szellemmel azonos, a lelki pedig Isten Lelkével. De egyébként is pl. 1Ko2₁₁₋₁₆, 15₄₄. Jel 17₃ versekben a 38-as is *lelkinek* fordítja. Maradjunk meg a „lelkileg“ mellett.

11_{15b}. helyesebben fordítja Czeglédy2.

11₁₈-ban a καὶ τοῖς ἁγίοις“ után elmaradt a καὶ fordítása. Így a mondatnak más az értelme. Itt nagyon szükséges a καὶ. „... a szentek és akik a te nevedet félik“. Másutt elmaradhat a καὶ fordítása, mert az értelmet nem változtatja meg, de itt nem, mert az értelem rovására megy.

12₃. Nem „hat feje“, hanem „hét feje“ volt. Nem „hét-hét diadém“, hanem „hét“ diadém. Természetes is : mindegyik fején egy-egy diadém. A diadém szó basználata ellen kifogásunk van. mert ennek a megértése műveltséget, kiváltképpen görögös műveltséget kíván. A nem görögös műveltségű emberben helytelen képzetet teremt. Fordítsuk le ezt is magyarra, mint a Régi Károli, 8-as, Kecskeméthy, Rev. Káldi, Rev. Lutherben van.

A trónus helyett ajánlom mindenütt a trón szót.

12₉-et a 38-as a Rev. Lutherből fordítja, nem pedig a Nestle-szövegből. A 9a-ban levő ἐβλήθη semmi összefüggésben nincs ἐκβάλλω-val. Ugyanaz ez, mint 9b-ben. A 9b-ben olvasható ἐβλήθη-t pedig úgy kell tekintenünk, mint megismételt állítmányt. Így gondolkozik erről Nestle, Czeglédy2, Kecskeméthy, Régi Károli, 8-as. Ezért ezt ajánljuk.

12₁₆. „κατέπιεν τὸν ποταμὸν“. 38-as szerint „felitta a folyóvizet“. Kétségtelen, hogy ilyen jelentése is van a ποταμός-nak, de a folyóvíz szó nem tág értelmű szó a magyarban. Helyesebbnek tartanám ezt a fordítást : beitta a folyót.

A vers beosztása eltér a 12. ill. a 13. részben. A kérdéses

szöveg : και ἐστάθη ἐπὶ τὴν ἀ'μνον τῆς θαλάσσης“. A magyar bibliafordítások közül a Rev. Káldi, 8-as, Czeglédy², Kecskeméthy, a 12. részhez csatolja 18. versként. Idecsatolja Nestle is. Ellenben a Rev. Luther a 13₁-hez csatolja, mint aminek jogosultságát a tartalmi összefüggés igazolja. A 38-as is a 12₁₈-at a 13₁-hez csatolja és így a 12. résznek csak 17 verse van. Ez kissé megnehezíti a 8-asban és 38-asban a párhuzamos hely keresését, laikus olvasóban bizonyos kétséget fog támasztani. A vers hovartartozása attól függ, hogy Nestle szerint ἐστάθη-t olvasunk-e, vagy a variáns ἐστάθην-t?

13₁. A „fenevad“ szó helyett jobb a „vadállat“. Fenevad helyett mindenütt a vadállatot ajánljuk. A diadémot kérjük magyarul. L. megjegyzésünket a 12₃-hoz.

13_{3a}. και εἶδον-t szükségtelen olvasni. Nestle sem közli. bár a Régi Károli, 8-as, Kecskeméthy, Rev. Káldi, Rev. Luther közli. Helyesebb, ha elhagyjuk.

13_{3b}. „και ἐθαυμάσθη ἔλη ἡ γῆ ὀπίσω θηρίου“ 38-as fordítása : „És az egész föld csodálkozva nézett a fenevad után“. Az ὀπίσω az előbbi győgyulásra vonatkozik. Ezért ezt a fordítást ajánlom : „Ezután (ettől kezdve) az egész föld csodálta a vadállatot“. Így érthető meg annak imádása is, amit a 4. versben olvashatunk.

13₇. A λαόν fordítása kimaradt.

13_{8b}. A 38-asból kimaradt a τοῦ ἐσφαγμένου fordítása.

13_{10a}. a 38-as fordítás szerint nincs összhangban a 13_{10b}-vel. Szerintem Nestle-szövegének hiányzó állítmányát nem helyettesíti megfelelővel. Itt parallelizmussal van dolgunk, ép azért a 10_a-nak és 10_b-nek egyazon gondolatot kell kifejeznie. Már pedig ez a fordítás és a Czeglédy² ezt a tényt nem veszi figyelembe. Ezért van az, hogy a 10_a és 10_b között gondolati ellentét van. Kiegészítésként ezt a szöveget ajánlom : „ εἴ τις εἰς αἰχμαλωσίαν ἁπάγει, εἰς αἰχμαλωσίαν ἁπάγει“, tehát : „ha valaki fogságba visz, fogságba megy“. Így összhang lesz a 10_a és 10_b, valamint Mt 26₅₂ között.

13₁₁. „και εἶχον κέρατα δύο 38-as „és hét szárnya“. Helyes fordítás : „és két szarva“.

13₁₄. „nogatja“ nem illik a szövegbe. Helyesebb lenne „biztatja“.

13₁₆-ban Kecskeméthy ποιᾷ-t „intézkedik“ szóval fordítja, ami helyes.

14₅. ψεδῶς-t a 38-as áltokszóval fordítja. Ez a szó azonban a mai nyelvben nem fordul elő. Ez régi szó. Régen mindenki meg is értette. Ma már csak sejtik, de nem értik. Ezért helyette a „hazugság“ szót ajánljuk.

14₈. „Babilon, a nagy város“ után a kötőszó nem „mert“, hanem „amely“. Nem okhatározói, hanem jelzői mellékmondat következik utána. Nestle nem közli szövegében a ἡ πόλις-t.

A θυμός-nak helyesebb „vágy“, „szenvedély“ jelentést adni. Babilon nem haragot adott azoknak, akik vele paráznalkodtak, hanem szenvedélyt, kéjt, vágyakat. Ezek miatt kellett a nagy Babilonnak elpusztulnia. 18₃a-ban helyesen fordítja.

14₂₀b-t a 38-as jól fordítja és szövegezi: „és a lovak zablájaig erő vér folyt ki a borsajtóból“.

15₃. „ὁ βασιλεύς τῶν ἐθνῶν“ 38-as, 8-as, Régi Károli, Kecskeméthy, „szentek királyá“-nak fordítja. Rev. Káldi: „századok királya“. Rev. Luther: „du König der Heiden“. Czeglédy2: „nemzetek királya“. Kétségtelen, hogy ez a két utóbbi a helyes. Igazolja ezt 15₁b: „a népek mindnyájan el fognak jönni“. Tehát: „a népek királya“.

16₈₋₉. A κρυμπίσαι és ἐκρυμπίσθησαν-nak nagyon erős jelentést ad: „tűzzel emészte meg az embereket. És a nagy hőségben elhamvadtak“. Ha elhamvadtak, akkor meghaltak, már pedig lehetetlen, hogy azok, akik meghaltak, „káromolták az Isten nevét“. És hogyan képzelhető el az, hogy a halottak megtérjenek és dicsőséget adjanak Istennek? (Zsolt 6₆) A 9bc bizonyosság arra, hogy az emberek a tikkasztó hőség után is tovább éltek és gonosz, megátalkodott életüket tovább folytatták. Ajánljuk azért, hogy a 38-as a κρυμπίσαι-t és ἐκρυμπίσθησαν-t a tikkad szóval fordítsa, vagy valamely más alkalmas szóval, de semmiesetre sem olyannal, mely a fenti hibában szenved.

16₁₀. „καὶ ἐγένετο ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἐσκοτωμένη“ 38-as: „mire homályba borult az ő országa“. Ugyanilyen értelemben fordít 8-as, Kecskeméthy, Régi Károli, Rev. Káldi, Rev. Luther. Ez a fordítás nem helyes. A βασιλεία jelentése nem ország, hanem királyság. Még a neutrumos βασιλεῖον sem jelent országot. Ha a βασιλεία-t országnak fordítjuk, akkor ezen természeti csodát kell értenünk, mint Ex 10₂₁₋₂₉-ben. Már pedig itt arról van szó, hogy a vadállat királyságának vége van. Ugyanaz az ítélet ez, ami Dániel 5₂₆-ban olvasható. Petőfi a János vitézben ugyanezzel a képpel él:

*Élete gyertyáját soknak eloltátok,
Küldök én örökös éjtszakát reátok.*

Itt tehát a királyság, az uralkodás megszűnéséről van szó. A helyes fordítás: „az ő királysága homályba borult“ (Czeglédy2). Köznapi nyelven ezt mondhatnák: a vadállat királyságának befellegzett.

16₁₂ ἐξήρανθη „kiszáradt“, nem „elapadt“. Más az elapadás és más a kiszáradás. Az elapadás azt jelenti, hogy még van víz a folyó medrében, csak nem annyi, mint rendszeres körülmények között. De ξηραίνω íge jelentése a kiszáradás, a víz teljes eltűnése úgy, hogy a folyó medrében egy csöpp sem marad. Itt ilyen kiszáradásról van szó.

16_{18a}. „καὶ σεισμὸς ἐγένετο μέγας“. 38-as : „és olyan rengés szakadt a földre“. Mennyivel egyszerűbb ez így : „és olyan nagy földrengés...“ (σεισμὸς = földrengés).

17₁₄. οὗτοι μετὰ τοῦ ἀρίστου πολεμήσουσιν 38-as így fordítja : „ezek a fenevaddal fognak harcba menni“. Csak figyelmetlenségnek kell tekintenünk ezt a fordítást az ἀρίστου-val kapcsolatban. De egyébként is : a szöveg nem eléggé kifejező, világos és szabatos. Ezt a szöveget ajánljuk helyette : „Ezek a báránnyal fognak harcolni“.

17_{16a-t} nem a Nestle-szöveg szerint fordítja. Nestle : „és a tíz szarv, amelyeket láttál és a vadállat“... 38-as Régi Károlival, 8-assal, Kecskeméthyvel, Rev. Káldival együtt variáns szöveget fogad el és azt így fordítja : „Az a tíz szarv, amelyeket a fenevadon láttál“. Csak Czeglédy² és Rev. Luther fordítja a Nestle-szöveget. A variáns szöveget nem helyeseljük.

18₈. „διὰ τοῦτο ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἤξουσιν αἱ πληγαὶ αὐτῆς“. Két értelmezés áll egymással szemben : 1. Régi Károli, 8-as, Kecskeméthy, Rev. Luther azt hangsúlyozza, hogy *egy* napon jönnek el Babilonra a csapások.

2. Czeglédy², 38-as arra viszi át a hangsúlyt, hogy *majd* egy napon, ill. egy napon majd, tehát a csapás egy távoli meghatározatlan időben jelenik meg. A két értelmezés közül az elsőt fogadjuk el, mert e mellett szól ^{10c} : „ἔτι μιᾷ ὥρᾳ ἦλθεν ἡ κρίσις σου“. Ez nem egy bizonytalan időre kitolt megállapítás, hanem egy hirtelen bekövetkezett tény.

18_{11 23}. A kalmár szó mellőzését kérjük. A kalmár szó ugyanis ma már nincs használatban s a legkevesebben értik. Pár évtized múlva pedig nem fog róla tudni senki semmit. Ajánljuk helyette a kereskedő szót.

18₁₃. „lánglisztjüket“ (σεμιδαλιν). A mai magyar nyelvben teljesen ismeretlen. Senki sem érti, még intelligens ember sem, sokszor teológiailag képzett ember sem. Helyette ajánljuk a „zsemlyeliszti“ szót. Ezt használja Régi Károli (zsemlyét), 8-as, Kecskeméthy, Czeglédy², Rev. Luther.

18₁₃. „καὶ σωματίων, καὶ ψυχᾶς ἀνθρώπων“. 38-as : „az emberek testét és lelkét“. Két hibában szenved ez a fordítás : 1. a σωματίων nem tartozik az ἀνθρώπων-hoz. 2. Nem fejezi ki azt, amire ez vonatkozik, a rabszolgaságot. A helyes fordítás ez : „rabszolgákat és az emberek lelkét“. Ennek megfelelően fordít. Czeglédy², Rev. Káldi és Kecskeméthy. Régi Károli, 8-as kissé eltérően fordít. Az az érzésünk, hogy a 38-as hibás fordítása a Rev. Luther félreértéséből származik. De figyelembe kívánom ajánlani, hogy az „und“ minden főnév között ismétlődik, tehát nem csupán a „Leiber und Seelen der Menschen“ összetartozandóságára utal: Szerintem az itt idézett szavakat így kell szétválasztani: Leiber — und Seelen der Menschen.

18₁₇. „Hol a párja a nagy városnak“. Utána nem felkiáltó-jel, hanem kérdőjel, esetleg felkiáltójel és kérdőjel szükséges.

18₂₀. „καὶ οἱ ἄγιοι καὶ οἱ ἀπόστολοι“. Két nézet áll egymással szemben e szöveg fordításánál: 1. A οἱ ἄγιοι után a καὶ-t elhagyja és így fordít: „és szent apostolok“. Ehhez csatlakozik Régi Károli, 8-as, Kecskeméthy, Rev. Káldi, 38-as. 2. Mások szórul-szóra a Nestle-szöveget fordítják: „szentek és apostolok“. Idetartozik Czeglédy², Rev. Luther. A kettő közül az utóbbi a helyes. A ἄγιοι ugyanis nem az ἀπόστολοι jelzője, hanem önálló közös főnév, a keresztyének neve. Az újszövetségi korban a keresztyének neve: „szentek“. Ilyen értelemben használják az újszövetség iratai: ACs9₁₃ 32 41 26₁₀ R1₇ 1Ko1₂ 14₃₃ Ef1₁ Fil1₁ 4₂₁ 1P2₉. Teljesen érthetetlen lenne is, hogy a nem apostol és próféta keresztyének kivétessenek az örömből. A helyes fordítás: „szentek és apostolok“.

19₂. versét illetőleg két megjegyzésünk van: 1. A vers beosztása eltér a Nestle-féle szövegtől, valamint a Régi Károli, 8-as, Kecskeméthy, Rev. Luther, Rev. Káldi felosztásától. A 19₂-a-t a 19₁-hez csatolja. Szerintem semmi sem indokolja a felosztás megváltoztatását. Ezért a régi felosztást ajánlom. 2. A Nestle-szöveg kiegészítéseképpen felveszi a ἡ τιμή variánsát. Nem szükséges, de nem is helytelen.

19₇-ben menyegzője és 19₉-ben: menyegzői. Helyes: menyegző.

19₁₀. σύνδουλος σοῦ εἰμι. καὶ τῶν ἀδελφῶν σου τῶν ἐχόντων τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ.“ 38-as fordítása eltér a többi fordítástól. Így hangzik: „én neked szolgatársad vagyok és testvéred azok közül, akik birtokában vannak Jézus bizonyágtételének“. Világos, hogy a τῶν ἀδελφῶν többes genitívus s mint ilyen birtokosa a σύνδουλος-nak. A 38-as pedig birtokosból birtokká teszi. A helyes fordítás ez: „...én szolgatársad vagyok neked és a te atyádfiainak, akikben megvan Jézus tanuságtétele“. (Czeglédy².)

19₁₂ A diadém szóra való megjegyzésünket l. 12₃-mal kapcsolatban.

19₁₇. „εἰς τὸ δεῖπνον τὸ μέγα τοῦ Θεοῦ“. A 38-as így fordítja: „a nagy Isten lakomájára“, nyilvánvalóan azért, mert a Nestle-szöveg helyett a τοῦ μεγάλου τοῦ Θεοῦ variánsát fogadja el. Szerintünk a Nestle-szöveg helyesebb, mint a variáns, mert Istenhez szükségtelen a nagy jelző, viszont a τὸ μέγα a vacsora nagyságát akarja kifejezni, vagyis azt, hogy rengeteg, megszámlálhatatlan ember fog elpusztulni. Arany János is ugyanezt a képet használja:

*Azért vijjog a keselyű,
Azért szállong turul s ölyű,
Mert holnap ilyenkor halott
Százezrivel fog veszni ott. (Keveháza.)*

Röviden: A Nestle-szöveget ajánljuk: „az Isten nagy lakomájára“.

20₄. ἔζηταν csel. I. aor. több. 3. sz. tehát nem fordítható jövővel. Ez befejezett cselekvést jelöl. Ugyanígy az 5. versben is.

20₈. ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης Régi Károli, 8-as, Rev. Káldi, Kecskeméthy, Czeglédy², 38-as azonos szóval fordítják: „a tenger fövénye“. A hiba az, hogy a mai magyar nyelvhasználatban ismeretlen a *fövény* szó. Senki sem tudja, hogy mi az a fövény? Valamilyen csodálatos vízi növényre gondolnak. Ezért, amikor ezzel hasonlítja össze a Góg és Magóg népét a Jel könyve, senki nem tudja, hogy milyen tömeg lehet az, csak egy misztikus számra gondol. Az ἄμμος a mai magyar nyelven azonos a német Sand és a homok szóval. Tehát ez a fordítás szemléltető és képzelgető: „a tenger homokja“. Ugyanez a véleményünk a 13: a-ban található *fövényre* is.

21₂. A 38-as, Régi Károli, 8-as, Kecskeméthy, Rev. Káldi, Rev. Lutherrel együtt variáns szöveget fogad el. Nem helytelen, de nem is szükséges.

21₂₀. „ὁ ἕνατος τοπάζιον“ „a kilencedik topáz“. A 38-as opálnak fordítja. A kettő nem azonos.

22₁₁. A 38-as „οἱ πλύνοντες τὰς στολάς αὐτῶν“ helyett a következő szövegmodosítást fogadja el: „οἱ ποίουντες τὰς ἐντολάς αὐτοῦ, amelynek jelentése: „...akik cselekszik az ő parancsolatait“. Ezt a szövegmodosítást nem fogadhatjuk el, mert ellentétben áll az egész újszövetséggel, miután a törvény cselekedéséből való megigazulást tanítja. Az újszövetség nézete erre vonatkozólag ez: „az ember hit által igazul meg, a törvény cselekedetei nélkül“ (R 3₂₈). A Nestle-szöveg fordítása így hangzik: „... akik megmossák ruháikat“. Ez a helyes, mert a mennyeknek országába csak az ilyenek juthatnak. Emlékezzünk csak arra a nagy sokaságra, amelynek tagjai a megdicsőültek, de akikről nem tudja János apostol, hogy kicsodák. Kérdésére az angyal ezt a választ adja neki: „οὗτοι εἰσιν οἱ ἐργόμενοι ἐκ τῆς θλίψεως τῆς μεγάλης καὶ ἔπλυναν τὰς στολάς αὐτῶν.“ Tehát: „boldogok, akik megmossák ruháikat“.

22₁₉. „ἀρεαεῖ ὁ θεὸς τὸ μέρας αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς.“ A 38-as Régi Károlival, 8-assal, Kecskeméthyvel együtt ξύλου helyett βίβλου-t olvas. Czeglédy², Rev. Luther a Nestle-szöveget fordítják. A Nestle-szöveg a helyes. Az élet könyvéből kitérőtten az ember neve, de az „élet fája“-ból része van. Éppen azért ajánljuk a Nestle-szöveget, amint azt Czeglédy² és Rev. Luther fordítja.

Szükségesnek látom annak megemlítését, hogy a 38-asban az *újszövetség terminológiája nem azonos az ószövetségével*. Természetesen ez azért van, mert két különálló személy és egyéniség fordította. Ez viszont annál inkább kötelezi a revizorokat az együttes munkára. Egymás lelkének átvételére. A „győzőnek eani adok az *Életfáról*“ (Jel 2₇), viszont Gen 2₉ „az *élet fáját*“, Gen 3₂₄ „az *élet fáját*“ használja. Tehát az egyik „*életfáról*“, a másik „az *élet fájáról*“ beszél. De már a Jel 22₂ 22₁₄ is „az *Élet fájá*“-ról beszél.

A ὁ μάρτυς-t sem egységesen fordítja. 1₅ „*bizonyosátevő*“, 3₁₄ „*tanú*“.

A βιβλίον szót sem egységesen fordítja. 1₁₁-ben „*könyv*“-nek, 5₁-ben pedig „*könyvtekeres*“-nek. Sem a 8-as, sem a Rev. Káldi, sem Czeglédy₂, sem a Rev. Luther nem követi el ezt az ellentétet. Egyedül a Kecskeméthy revíziójában találtam, hogy 5₁-ben helytelenül „*könyvceskét*“ ír. Szükséges egységes jelentést adni a szavaknak olyan esetben, amikor semmi sem indokolja a synonym kifejezés használatát. Ebben a fordításban is meg kell állapodnunk: vagy *könyv*, vagy *könyvtekeres*, de nem hol egyik, hol másik. A *könyvtekeres* jogosultságát védi a kortörténeti háttér, a *könyv* mellett dönt a mai nyelvhasználat, bár a *könyv* és *könyvtekeres* csak lényegében azonos, de nem minden tekintetben.

A στέφανος szónak is kétféle jelentését használja indokolatlanul. 3₁₁ „senki el ne vegye a te *koronádat*“. A 6₂-ben pedig *koszorúnak* fordítja. Abban az időben nem lehetett volna mai értelemben vett koronáról beszélni, hanem csak *koszorúról*. A korona a *koszorúból* fejlődött ki. Akkor a *koszorú* ugyanaz volt, mint ma a korona, ma már azonban a *koszorúnak* más az értelme. A Jel könyvében előforduló *koszorúnak* ma a korona felel meg. Ezért ajánljuk, de ajánljuk azért is, mert gyülekezeteink a korona kifejezésben ismerik meg a dicsőséget. A *koszorú* viszont a régi képzetekhez tartozik.

A λαμπάς szót sem egységesen fordítja. 4₅-ben „*szövetnek*“-nek, 8₁₀-ben „*fáklya*“-nak. Fordításaink közül a 8-as, Czeglédy₂, Kecskeméthy sem egységesen fordítja. Nincs semmi okunk rá, hogy ezt a szót más-más magyar szóval adjuk vissza. A „*szövetnek*“ régi magyar szó használata szükségtelen. Ma már teljesen kiment a használatból és senki nem érti meg. Ugyanígy 18₂₃ és 21₂₃-ban a λόγος-szal kapcsolatban.

2₁₀-ben „*α'χρη θανάτου*“-t a 38-as így fordítja: „*mind halálíg*“, a 12₁₁-ben pedig szintén „*α'χρη θανάτου*“-t „*egész a halálíg*“. Az kétségtelen, hogy megszokottabb a „*mind halálíg*“ fordítás, hiszen a 2₁₀ egyike a legismertebb textusoknak, de ma már sokkal világosabb számunkra „*egész a halálíg*“ kifejezés.

Szükségét láttam annak, hogy összehasonlítsam a 38-ast a *Czeglédý2-vel*. Erre a rendkívüli hasonlóság adott alapot.

A két fordításban teljesen megegyeznek a következő versek: 1_{12} 14_{ab} 2_1 3_{14-15a} 4_{6a} 5_{11} 6_{9ab} 1_6 8_{3a} 13_{14c} 14_{16} 17_2 19_{9b} 20_{6a} .

A két fordításban szórendi eltérés állapítható meg a következő versekben: 1_{1b} 1_{12b} 2_6 2_{10} 2_{22c} 3_{12b} 5_1 6_{6c} 9_{6a} 13_{15c} 20_{6b} .

Csaknem egyeznek a következő versekben (2—3—4 szó eltérés): 1_{234b} 5^a 10 13 14^c 16 20 2_5^b 14 16 18 19 20 22^{ab} 3_2 3 8 9^a 11 12^b 16 4_9 10 11 5_2 4 5 8 13 6_2 3 8 9 11 17 7_1 3 10 11 13 14 15 8_4 5 13 9_5^b 10_4^c 7 11_3 6 10 19 12_1 17 13_8 15^{ab} 14_1 7 13 19 15_3 4^a 16_1 5^a 15 16 17_3 8^a 13 15 17 18 18_2 19_2 20_2 4^b 21_{12} .

Feltűnő az idői eltolódás a 38-asban. Sokszor a jelen idő helyett mult idővel fordít s így az eseményeket visszavetíti a multba, aminek az a következménye, hogy sokan csak történeti értéket tulajdonítanak a Jel könyvében foglalt látomásoknak. Ilyen pl. 4_{5-8} , amely versekben jelen idő helyett multtal fordít. Ugyanígy *Czeglédý2*, 8-as, Régi Károli, Rev. Káldi, Kecskeméthy, Rev. Luther. A 4_{9-10} verset, amely az eredeti szövegben jövő időben van, a 8-as, a 38-as, *Czeglédý2*, Kecskeméthy jelen idővel fordítja. Régi Károli, Rev. Luther, Rev. Káldi mult idővel. Nem tudom helyeselni. Az előbb említett 4_{5-8} jelen időben olyan hatást kelt, mintha a cselekvés pillanatában rögzítené meg írásban, mult időben pedig elmélkedő, elbeszélő színezete van. A 4_{9-10} a jövő idővel arra mutat rá, hogy az, amit látott, nem egy előtte lepergetett film, hanem olyan, ami a jövőben folytonos történelmi láncolatban következik be.

Figyelembe kívánom ajánlani, hogy a Bibliában előforduló idegen szavakat fonétikusan írják. Így mindenki helyesen fogja kiejteni. Ebben a tekintetben sok kívánni való van. Nem is egységes. Egyiket fonétikusan, a másikat a görögnek megfelelően írja. Efézus helyes, de már Pathmost ír, holott Pátmoszt olvasunk (1_9), annál inkább, mert a görög szóban is τ van, nem pedig ϑ , Smirnat, holott Szmírnát olvasunk (1_{11} , 2_8), Sardest, holott Szárdeszt olvasunk (1_{11} 3_1 4), Antipast ír, holott Antipást olvasunk (2_{13} még helyesebb lenne Antipász), Aser Áser helyett, hiszen Gen 30_{13} Ásernek írja. Gen 30_{18} Issakhár, Jel 7_7 Issakár. Efezust ír, holott Efézust mondunk (1_{11} 2_1).

6_7 sajtóhiba és helyett éz.

Hibás néhol a sorszámozás: 20_8 után 5-öt ír 9 helyett; 5_2 verse után 3 helyett 5-öt ír, 12. részben a 14. v. jelzése kimaradt. 18_{18} . v. jelzése hiányzik. 22_5 . jelzés hiányzik.

Az οὐρανός szó fordítása következetlen :

Vers.	38-as.	Czeglédy2.	8-as.	Régi Károli.	Kecske-méthy.	Rev. Luther.
4 ₁	ég	menny	menny	menny	ég	Himmel
4 ₂	ég	menny	menny	menny	menny	Himmel
5 ₃	ég	menny	menny	menny	menny	Himmel
5 ₁₃	ég	menny	menny	menny	ég	Himmel
8 ₁	ég	menny	menny	menny	menny	Himmel
10 ₁	ég	ég	ég	menny	ég	Himmel
11 ₁₅	ég	menny	menny	menny	ég	Himmel
11 ₁₉	ég	menny	menny	menny	menny	Himmel
12 ₁	ég	ég	ég	ég	ég	Himmel
12 ₇	ég	menny	ég	ég	ég	Himmel
12 ₁₀	ég	menny	ég	ég	ég	Himmel
14 ₂	ég	menny	ég	ég	ég	Himmel
Mt 5 ₃	menny	menny	menny	menny	menny	Himmelreich
Mt 5 ₁₀	menny	menny	menny	menny	menny	Himmelreich
Mt 5 ₁₂	menny	menny	menny	menny	menny	himmlisch
Jn 3 ₁₂	menny	menny	menny	menny	menny	Himmel
Jn 3 ₁₃	menny	menny	menny	menny	menny	Himmel

Ezzel a kis táblázattal azt akartuk bemutatni, hogy milyen rendezetlen a mi gondolkodásunk az ég és a menny fogalma körül. Ugyanazt a szót ugyanaz a fordító azonos körülmények között más szóval adja vissza. Viszont ugyanazt a szót ugyanazon körülmények között, ugyanazon a helyen más fordító más szóval fordítja. A 38-as a Jel könyvében igyekszik egységes jelentéssel fordítani. Mindenütt az „ég“ szóval, azonban ez is helytelen. Ez is következetlen, mert bár itt égnek fordítja, más könyvekben mennynek mondja. Szigorúan meg kell határoznunk, hogy mi az ég és mi a menny. Szerintünk az ég természeti (naturális), a menny pedig lelki (pneumatikus) valóság. Ezt szigorúan végig kell vinni az egész fordításon.

Talán megtévesztő az, hogy felmegy az ouranoszba, az angyal lejön a földre. Ez a „fel-le“ adja a magassági viszony

szemléletét. De ebben sem következetes, mert pl. a felmenést a görög szöveg Jel 4₁-ben és Jn 3₁₃-ban ugyanazzal az igével fejezi ki, sőt mind a két helyen *ὄραυός*-ról van szó, mégis a 38-as Jel 4₁-ben *égnek*, Jn 3₁₃-ban *mennynek* fordítja.

A 38-as a Jel könyvében mindenütt „ég“-nek fordítja *ὄραυός*-t. Ezt főként a Rev. Luther fordításnak tulajdonítom. De ha már német fordításokat tanulmányozunk, figyelemmel kell lennünk arra, hogy a német fordítás mindenütt Himmel, Himmelreich szót használ. A németnek nincs külön szava a naturális és pneumatikus égre. Nekünk van, tehát alkalmaznunk kell. A fő hiba az, hogy a mennyországot az égbe helyezi és ez helytelen képzetre ad okot. Középkori képzetek támadnak a olvasók lelkében. A mennyországot a csillagokba fogják képzelni, már pedig ez ellentétben van L 17₂₁-gyel.

Sok helyen a Rev. Luther fordítja s a lutheri germán terminológiát veszi át, lefordítván szolgálilag. Pl. *ὡς φλόγα πυρός* = Feuerflamme = tüzláng (Jel 2₁₈ 19₁₂). Mennyivel többet mondana s mennyivel jobban megfelelné a magyar észjárásnak, ha így fordítaná „lángoló tűz“ (Czeglédy2).

A mondatfűzésben is sok a germanizmus és általában az idegen ízű szövegezés. Különösen sok magyartalanságot követ el a participiumok és infinitivusok fordításával, mert nem bontja fel a magyar gondolkozásnak megfelelően a szövegeket. Ezek az idegen szerkezetű mondatok nagyon nehézzé teszik a szöveget egyszerű emberek számára. A sok közül csak kettőt kapok ki: „És láttam az Isten előtt álló hét angyalt.“ Czeglédy2 így bontja fel: „És láttam a hét angyalt, akik az Isten előtt állanak“. 8-as: „És látám azt a hét angyalt, aki az Isten előtt áll“ (8₂). A másik 9₁₄: 38-as: „amely azt mondta a trombitával *biró* hatodik angyalnak: Oldozd fel a nagy Eufrates folyónál *megkötözött* négy angyalt“. Czeglédy2 így oldja fel: „amely így szólt a hatodik trombitás angyalnak: oldd fel azt a négy angyalt, akik a nagy folyónál, az Eufratesnél vannak megkötve“. (A második fele ennek sem magyaros.) 8-as: „Mondván a hatodik angyalnak, akinél a trombita vala: oldd el azt a négy angyalt, a ki a nagy folyóvíznél, az Eufratesnél van megkötve.“ Ez az erőltetett szövegezés végigvonul az egész fordításon.

Szeretném hangsúlyozni, hogy a Rev. Luthernek óriási hatása van a Revizorra. Sokszor az az érzésünk, hogy nagyobb tekintély volt számára, mint a Nestle-szöveg. Ez a tény roppant nehézséget okoz a kritikát illetőleg. A „Lelkészegeyesület“ 1939. évi 6. száma 44. lapján azt olvassuk, hogy a revízióknak a Nestle-szövegből kell készülnie s valahányszor eltérés mutatkozik a Nestle-szöveg és a 8-as, valamint a Rev. Luther között, variáns szöveget használ, amely leginkább a Rev. Luthernek

felel meg. Igaz, hogy ezeket a variáns olvasási módokat a Nestle-szöveg is közli lábjegyzetként, de nézetünk szerint ez nem tartozik a Nestle-szöveghez.

Revizor inkább tanulmányozta a német fordításokat, mint a magyar fordításokat. Pedig a magyar fordítások nagyon áldások lehetnek volna a kifejezési erő, változatosság, szépség tekintetében. Ezért van az, hogy néhol modoroskodó (pl. ennél az összetételnél „Életfáról“, 2₇).

Fel kell hívnom a figyelmet még a vastag betűvel szedésre is. Ebben a tekintetben az volt a helyzet a 8-as revízióban, hogy azokat a verseket szedték vastag betűvel, amelyek a Rev. Lutherben is vastag betűvel voltak. Így történhetett meg pl. az, hogy a predestináció alaptextusát, R 8₂₉₋₃₀, nem szedték vastag betűvel. Ez azonban csak egy a sok közül. Mi a leg-helyesebbnek azt tartanók, ha semmit nem emelnének ki vastag, vagy más betűvel, mert ez bizonyos versekre ráirányítja, másokról pedig eltereli a figyelmet. Másrészt pedig Istennek minden beszéde kivétel és kiemelés nélkül egyformán igaz és ámen.

*

Itt voltaképpen végére jutottam feladatomnak. Azonban még két dologra szeretném felhívni a figyelmet, olyanra, ami más egyházmegeyék munkájához tartozik. Azt hiszem, senki sem fogja ezt rossz néven venni.

Az egyik Mt 5₁₃ versére vonatkozik. A 38-as így fordítja: „Ti vagytok a föld sava.“ Nem helyes. A helyes fordítás ez: „Ti vagytok a föld sója.“ A *sav* és a *só* nem azonos. Azt hiszem ezt indokolni, vagy megmagyarázni nem szükséges.

A másik L 6₄₃ versének a fordítása. A 38-as semmiképpen nem felel meg az eredeti szövegnek. Görögül: „ὁ γὰρ ἐστὶν δένδρον καλὸν ποιοῦν καρπὸν σαπρὸν, οὐδὲ πάλιν δένδρον σαπρὸν ποιοῦν καρπὸν καλόν.“ Fordításaink így adják vissza: Régi Károli: „Nem jó fa az, a mely hitvány gyümölcsöt terem, és nem gonosz fa az, a mely jó gyümölcsöt terem.“ 8-as: „Nem jó fa az, a mely romlott gyümölcsöt terem, és nem romlott fa az, a mely jó gyümölcsöt terem.“ Rev. Káldi: „Mert nem jó fa az, mely rossz gyümölcsöket terem, és nincs rossz fa, mely hitvány gyümölcsöt terem.“ Kecskeméthy: „Mert nincs jó fa olyan, mely hitvány gyümölcsöt terem, sem hitvány fa olyan, mely jó gyümölcsöt terem.“ Czeglédy2: „Mert nincs olyan jó fa, amely rossz gyümölcsöt terem s viszont olyan rossz fa sem, amely jó gyümölcsöt terem.“ 38-as: „Mert nincsen jó fa, amely rossz gyümölcsöt teremne; viszont nincs rossz fa, amely jó gyümölcsöt teremne.“ Rev. Luther: „Denn es ist kein guter Baum, der faule Frucht trage, und keine faule Baum, der gute Frucht trage.“

Nézetünk szerint egyik fordítás sem adja a megfelelő értelmet, de kétségtelen, hogy a Régi Károli sejtetni enged valamit. Ebből a szent Ígéből már nagyon sok hamis következtetést vontak le, mégpedig azért, mert a szövegezés nem volt szabatos és világos. A *καλός* szótári jelentése szép, bájos, *nemes*, kedves, illő, híres, dicséretreméltó, alkalmas, derék. A *jó* is benne szerepel a *καλός* értelmében. De benne van a *nemes* jelentés is.

A *σαπρός* szótári jelentése rothadt, bűzös, szétmállott, porhanyó, szemetes, elhasznált. Tehát nincs benne a *rossz* jelentés, de mégis a *rossz* szóval fordítják. Nem is helytelenül, mert valami olyanra vonatkozik, ami *hasznavehetetlen*. Tehát itt hasznavehetetlen gyümölcsről van szó.

Ezek előterjesztése után ezt a fordítást ajánlom: „*Mert nincs olyan szelíd (nemes) fa, amely vad (hasznavehetetlen) gyümölcsöt teremne, sem olyan vad fa, amely szelíd (nemes) gyümölcsöt teremne*“. Csakis ez a helyes értelem. Mert aki ismeri a fát, az tudja, hogy a korhadó fa is terem hasznavehető gyümölcsöt, ha az nemes fa, bár korhadása arányában évről-évre mindig kevesebbet és kevesebbet; de viszont az is igaz, hogy a legegészségesebb fán is van férges gyümölcs, rothadt gyümölcs, ha azt kellőképpen nem gondozzák, sőt a legfigyelmesebb gondozás mellett is. És ha a logikai vonalat teljesen végig követjük, azt a hamis következtetést is levonhatnók, hogy miután a fa vénségére elbetegesedik, elkorhad, mígnem elpusztul, így az ember is öregségére gonosszá lesz, holott nagyon jól tudjuk, hogy sokan éppen öreg korukban térnek Istenhez. Jézus nem mondott olyat, amiből ilyen hamis következtetést lehessen vonni.

A 44. vers is ezt az általam ajánlott fordítást támogatja. „Minden fa a maga gyümölcséről ismerhető meg“. A vadalmafa éppen olyan külsőleg, mint a szelíd almafa. Gyümölcse is éppen olyan kellemes látvány, mint a szelíd fa gyümölcseé, de ha beleharapunk, azt tapasztaljuk, hogy ehetetlen, keserű, fanyar. Vagy gondoljunk a szelíd gesztenyére és a vadgesztenyére. A vadgesztenye sohasem fog szelíd, nemes gyümölcsöt teremni, viszont a szelíd gesztenye sem fog vad gyümölcsöt teremni.

Nem kevésbé fontos ok itt még az, *hogy csak így találunk összhangot R 11₁₇ és e vers között*. R 11₁₇-ben a beoltásról van szó. Haszontalan dolog korhadt fába oltani, csak egészséges fába érdemes. De amikor a fát beoltják, nem az a döntő szempont a beoltandó fánál, hogy jó vagy rossz, egészséges vagy korhadt, hanem, hogy *vad* fa-e? Így az *egészséges vad* fába oltják az esetleg korhadó, de nemes fa ágát. *Így kell belénk oltatnia Krisztusnak is*.

Ennek igazságát a párhuzamos hely, Mt 7₁₇ csak még inkább megerősíti. Itt az ἀγαθός szót használja, amelynek szó-tári jelentése jó, derék, bátor, vitéz, jeles, *nemes*, üdvös, helyes. A *hasznavehetlent* itt is a σπρός szóval fejezi ki. Tehát *itt is ugyanarra az eredményre jutunk*.¹

*

Rengeteg hiba van a 38-asban. Szerintem még óriási átdolgozáson kell keresztülmennie, hogy kiadható legyen. Nézetem szerint, nem azért szükséges a revízió, mert a 8-asban is található régies igealak, nem is azért, mert unalmas a sok „és“ (de hiszen a 38-as sem oldotta meg ezt az egyhangúságot), nem is azért, mert a helyes, erőteljes „iesesz“, „tesesz“ helyett a helytelen, erőtlen és szépségtől megfosztott „leszel“, „teszel“ szó alkalmasabb, hanem azért, mert a 38-as újszövetségi része nem korszerű egész beállításában. A 38-as a XVI—XVII. századforduló hangja mai nyelvre átírva. Károli nem volt nyelvgenie, de a maga korában megdöbbentő erővel adta vissza a görög eredetű magyarai. A 38-as rengeteg hibát, rengeteg ellentmondást, rengeteg megoldatlan problémát rejt. Vetett fel olyan kérdéseket, amelyeket meg kell oldani, el kell dönten.

Már most sem elégíthet ki bennünket. Meggyőződésem, hogy ez a revízió, ha sikerülne is a megjavítás annyira, hogy elfogadható legyen, nem szünteti meg a revízió szükségét, mert mindig idő-szerű a korszerű bibliafordítás követelése.

Csenger.

Orosz Árpád

református segédlelkész.

¹ Ugyanilyen értelemben fordított Orosz Árpádtól függetlenül Farkas László (Az Újszövetség történeti könyvei... Debrecen, 1938), amikor L 6₁₃-at így fordítja: „Mert nem szelíd fa az, amelyik ehetetlen gyümölcsöt terem és nem vad hajtás az, amelyik élvezhető termést hoz.“ Mt 7₁₇-et ugyanő így fordítja: „Minden szelíd fa ehető gyümölcsöt terem, a vad fa azonban élvezhetetlen termést hoz.“ Erdős K.

